

Veertien tehuizen voor opvoeding en opleiding

Kenmerken en doelstellingen van 'internaten voor geïntegreerde hulpverlening'

T. J. A. SCHUT, C. T. M. KONIJN en
L. T. VAN DER LINDEN
Universiteit van Amsterdam

Samenvatting

Dit artikel betreft een onderzoek naar de toekomstige functie en doelstellingen van veertien internaten, die over het algemeen worden aangeduid als (semi-)vakinternaten en als BJ-'vak' internaten. Na een korte bespreking van de aanleiding tot het onderzoek en de onderzoeksprocedure, wordt ingegaan op de belangrijkste resultaten van het onderzoek: de identiteit en doelstellingen van de groep internaten. In de discussie wordt ingegaan op de betekenis van de resultaten in het kader van recente discussies over de residentiële jeugdhulpverlening.

1 Inleiding

Als er van mijlpalen gesproken kan worden die de recente ontwikkelingen binnen de jeugdhulpverlening markeren, dan geldt dat zeker voor de eindrapporten van de Interdepartementale Werkgroep Ambulante en Preventieve Voorzieningen (IWAPV) en van de Interdepartementale Werkgroep Residentiële Voorzieningen voor jeugdigen (IWRV). Na jarenlange discussie en vele tussenrapporten, fiatteerde de regering in 1984 de kernpunten van een 'moderne' hulpverleningsopvatting: hulpverlening dient zo *dicht mogelijk bij huis* te geschieden, dient zo *licht* mogelijk te zijn en dient zo *kort* mogelijk te duren (IWRV-Eindrapport, 1984).

Een dergelijke hulpverleningsopvatting leek, zeker in samenhang met het gevoerde financiële beleid, een marginalisering van de residentiële zorg te bepleiten (Rink, 1985). De IWRV-uitgangspunten zijn namelijk nogal eens als een exclusief pleidooi voor ambulante

of semi-residentiële hulpverlening opgevat – onterecht overigens –. Zo werd er wel gesproken van 'liever pleegzorg dan residentiële behandeling' (De Ruyter, 1987). Internaatshulpverlening lijkt op het eerste gezicht ook op gespannen voet te staan met de genoemde IWRV-uitgangspunten. Opvoedingstehuizen staan immers nogal eens ver weg van het oorspronkelijke leefmilieu, ze bieden een relatief 'zware' vorm van hulp en die duurt bovendien vaak vrij lang.

In het IWRV-Eindrapport werd tevens een basisstructuur voorgesteld, die bestaat uit een tweedeling in zogenaamde hoogvlaktevoorzieningen en piramidevoorzieningen. De eerste groep zou zich op samenwerking binnen de eigen regio moeten richten. Bij de tweede groep zou het gaan om boven-provinciaal werkende, sterk gespecialiseerde tehuizen, zoals die voor Zeer Intensieve Behandeling. In het kader van deze herstructurering werd met name de positie van een groep landelijk georiënteerde tehuizen die bekend staan als (semi-)vakinternaten en enkele BJ-'vak' internaten problematisch. Volgens het IWRV-Eindrapport is de positie van de (semi)vakinternaten vooralsnog onduidelijk. Ze zouden volgens de IWRV niet tot de piramidevoorzieningen kunnen behoren omdat bij de pupillen van deze tehuizen geen sprake zou zijn van ernstige psychiatrische of psychosociale stoornissen. De vakinternaten worden in het IWRV-Eindrapport wel tot de hoogvlakte gerekend, maar er is voor deze tehuizen een aparte tussenfiguur voorgesteld: de 'scala-eenheid'. Die zou over voorzieningen voor school, arbeid, vorming en vrije tijd moeten beschikken voor 'jeugdigen die èn in de gezinsituatie/primaire leefsituatie (eerste milieu) èn op school of werk (tweede milieu) èn in de vrijetijdssituatie (derde milieu) moeilijkheden hebben'. Deze scala-eenheden zouden deels als regionale hoogvlaktevoorziening en deels als landelijke voorziening, ten behoeve van jeugdigen van buiten de betreffende regio's, aangemerkt kunnen worden. Over de vraag

welke concrete voorzieningen als scala-eenheid zouden functioneren werd en is nog steeds geen beslissing genomen. De regering liet in haar bij het I.W.R.V.-Eindrapport gepubliceerde standpunt weten dat de positie van de vakinternaten nog niet vastgesteld kon worden.

Deze beleidssituatie, maar ook de ontwikkelingen in visie, doelstellingen, werkwijze en organisatie van de vakinternaten en de verwante tehuizen zélf, rechtvaardigen een systematische herbezinning op de positie ervan. In 1985 gaven het Werkverband Integratie Jeugdwelzijnswerk Nederland (W.I.J.N.) en Bijzonder Jeugdwerk Centraal de Vakgroep Sociale Pedagogiek van de Universiteit van Amsterdam de opdracht tot het verrichten van een beleidsonderzoek naar de positie en het toekomstig perspectief van de betreffende internaten: het INTERDOEL-onderzoek¹.

2 De onderzoekspopulatie, -opdracht en -opzet

2.1 De onderzoekspopulatie

Voordat er van een onderzoekopdracht sprake kon zijn, diende vastgesteld te worden van welke concrete tehuizen de positie nu precies onduidelijk geworden was. Voor zover het de tehuizen betrof die – indertijd – onder Justitie ressorteerden, waren het in de categorie ‘tehuizen voor opvoeding’ niet alleen de ‘inrichtingen voor vakopleiding’, maar bijvoorbeeld ook de ‘semi-vakinternaten’ die vergelijkbare hulpverlening verstrekten. Al deze internaten zijn aangesloten bij het W.I.J.N., en worden in dit artikel daarom aangeduid als ‘W.I.J.N.-internaten’. Ook was er een aantal Internaten voor Bijzonder Jeugdwerk (BJ) die vergelijkbaar zouden zijn met de inrichtingen voor vakopleiding (aangeduid als ‘BJ-‘vak’internaten’).

De populatie van het onderzoek werd door de opdrachtgevers omschreven als: ‘landelijk georiënteerde inrichtingen met een besloten karakter, waarvan het hulpverleningsaanbod bestaat uit een geïntegreerde benadering van verzorging, opvoeding, begeleiding en behandeling, in combinatie met eigen vrijetijdsvoorzieningen en beroepsvoorbereidende, eigen opleidingsfaciliteiten, bestemd voor jeugdigen van 12 tot en met 21 jaar.’

In het onderzoek heeft deze omschrijving

een belangrijke rol gespeeld. De omschrijving geeft namelijk vijf *internaatskenmerken* weer die in het onderzoek ter discussie hebben gestaan:

- de landelijke oriëntatie (het bereik) van de internaten,
- de beslotenheid van de internaten,
- de geïntegreerde benadering van de hulpverlening,
- het beschikken over eigen onderwijsvoorzieningen en
- het beschikken over eigen vrijetijdsvoorzieningen.

In het vervolg van dit artikel worden deze vijf internaatskenmerken nog vanuit verschillende gezichtspunten besproken. Volgens de opdrachtgevers voldeden de volgende veertien, formeel in verschillende hulpverleningssectoren gelokaliseerde, internaten aan de omschrijving:

W.I.J.N.-internaten: De Ambelt (Zwolle), de Leo-Stichting (Borculo), Harreveld (Lichtenvoorde), Jongerenhuis Hoenderloo (Hoenderloo), Neerbosch (Nijmegen), Jeugdorp De Glind (Barneveld), Valkenheide (Maarsbergen) en St. Joseph (Cadier en Keer).

BJ-internaten: Aekinga (Appelscha), Ampsen (Lochem), Hollands Glorie (Dordrecht), De Kuil (Beekbergen), Papenvoort (Rolle) en Vreekwijk (Deurne). Aanvankelijk viel ook het behandelingstehuis Rijnhove in Alphen a/d Rijn onder de omschrijving; Rijnhove heeft zich echter uit het onderzoek teruggetrokken.

2.2 De onderzoekopdracht

De globale vraag naar de positie en het toekomstig perspectief van deze veertien tehuizen heeft alles te maken met de externe differentiatie van opvoedingstehuizen. Een dergelijke vraag kan in onderzoek daarom op verschillende manieren benaderd worden. Zo zou het toekomstperspectief van deze tehuizen afhankelijk gesteld kunnen worden van een voor deze groep internaten *typerende groep pupillen*. De specialisatie en differentiatie van tehuiscategorieën zijn immers vooral geïnspireerd op de gedachte dat de aard en vorm van de hulpverlening afgestemd moeten zijn op de specifieke problematiek van kinderen of op relevante kenmerken. Traditioneel zijn bijvoorbeeld de onderscheidingen naar sekse, leeftijd en intelligentie bekend.

Het onderscheid naar *probleemcategorie* is

echter van oudsher problematisch gebleken (Peeters, 1987). De beschikbare meer recente onderzoeksgegevens op dit terrein – te denken valt bijvoorbeeld aan het onderzoek 'Elfhonderd jeugdigen in tehuizen' van Van der Ploeg (1979) – geven eveneens aanleiding te betwijfelen of de problematiek van jongeren die in verschillende tehuizen zijn opgenomen, wel eenduidig van elkaar te onderscheiden valt. De externe tehuisdifferentiatie is niet aantoonbaar op een onderscheid in pupilproblematiek gebaseerd. Bovendien ontbreken momenteel (nog) bevredigende classificatiesystemen. Een onderzoek naar de specifieke kenmerken van de populatie van de veertien tehuizen, hoe interessant ook, leek ons om deze redenen niet goed uit te voeren.

In het INTERDOEL-onderzoek is ervoor gekozen om aan te sluiten bij een 'traditionele' manier van denken binnen het onderzoek naar de hulpverlening, waarbij sprake lijkt te zijn van een *aanbod-oriëntatie*, en nauwelijks van een markt- of vraaggerichtheid (Van der Linden en Konijn, 1988). Er wordt in het algemeen vrijwel geen onderzoek gedaan naar de kenmerken van probleemgroepen van jongeren of naar de behoefte aan hulpverlening bij die jongeren. Onderzoek gaat vooral in op het bestaande of gewenste hulpaanbod. Al vanaf de tijd dat de differentiatie van de tehuizen systematisch als beleid werd geïntroduceerd, geldt echter de steeds terugkerende klacht dat grote onduidelijkheid bestaat over wat men met die hulp beoogt. Dat is recentelijk weer in een onderzoek van Mesman Schultz en Nelen (1986) bevestigd. Het leek ons daarom van belang om helderheid over functie en doelstellingen van deze tehuizen te krijgen. De doelstellingen die de tehuizen met hun opvoeding en behandeling beogen, zouden in het onderzoek geconfronteerd kunnen worden met de beleidsrelevante kenmerken van de tehuizen. De onderzoeksopdracht is door de opdrachtgevers uiteindelijk als volgt geformuleerd: '(...) tot een ontwerp te komen voor een doelstellingsstructuur van de categorie tehuizen 'inrichtingen voor vakopleiding', in het perspectief van de toekomstige organisatie van de residentiële hulpverlening.' Inherent aan deze opdracht was dat ook nagegaan zou moeten worden in hoeverre de voor dit onderzoek samengestelde groep tehuizen als één categorie beschouwd zou kunnen worden.

2.3 De onderzoeksmethode

Te denken viel aan een vorm van opinie- of survey-onderzoek, of aan een vorm van doelstellingenonderzoek en vergelijkende doelstellingsanalyse. In de periode van de opdrachtformulering werd de zogeheten Policy Delphi-methode voor beleidsonderzoek als zeer veelbelovend omschreven (Van Houten, 1980, 1985). De 'Delphi-methode' is eigenlijk een verzamelnaam voor enkele kwalitatieve onderzoeksbenaderingen ('interactive survey'). De methode is vooral geïndiceerd voor toekomstgerichte beleidsinnovatie, als feitelijke gegevens ontbreken of slechts tegen hoge kosten verzameld kunnen worden, of bij problemen waarvan de oplossing zich niet eenduidig uit de feiten laat afleiden in verband met geïmpliceerde belangentegenstellingen.

De essentie van de verschillende varianten van de Delphi-methode is het systematisch verzamelen van opinies en beoordelingen met de bijbehorende argumenten over gewenste of te verwachten ontwikkelingen. In tegenstelling tot andere methoden van onderzoek waarbij men vooral streeft naar descriptie of exploratie van gegevens, of naar toetsing van vooraf gestelde hypothesen, is de Delphi-methode vooral een vorm van constructie en ontwerpen. Het produkt wordt geacht eerder een instrumentele functie te bezitten dan een verklarende, waarbij deze functie vooral in dienst staat van prognostische en besluitvormingsdoeleinden. Gezien het typisch toekomstgerichte, beleidsmatige karakter van de onderzoeksvraag is uiteindelijk gekozen voor een doelstellingenonderzoek met gebruikmaking van de Policy Delphi-methode. Bovendien kon aangesloten worden bij een eerder verricht onderzoek dat met behulp van die Delphi-methode doelstellingen onderzocht. (Buis & Oud-De Glas, 1984)

3 De uitvoering van het onderzoek

Kenmerkend voor een Policy Delphi-onderzoek is dat de opinies en argumentaties over gewenste of verwachte ontwikkelingen, verzameld worden in een gesimuleerde discussie tussen deskundigen. Dit zogeheten 'panel' wordt geacht het probleemveld naar een veelheid van verschillende invalshoeken te kunnen overzien. Het panel bestond in het INTERDOEL-onderzoek uit negenendertig perso-

nen. Veertien van hen waren werkzaam bij de (veertien) betreffende internaten. Daarnaast werden in het panel negentien vertegenwoordigers opgenomen van de instellingen die in deze internaten plaatsen of ernaar verwijzen. Ten slotte werden zes andere onafhankelijke deskundigen aangezocht, die naar theoretische kennis of onderzoekservaring deskundig konden worden geacht op de terreinen van de residentiële hulpverlening, orthodidactiek en etnische problematiek. Slechts een van de respondenten, een plaatsende instantie, heeft de vragenlijst niet telkens geretourneerd en is bij de analyses niet betrokken (N = 38).

Een voor de hand liggende kanttekening bij de panelsamenstelling betreft het feit dat met name de internaatsvertegenwoordigers direct belanghebbenden zijn bij de positiebepaling van de categorie internaten. Belangen (tegenstellingen) zijn echter inherent aan het onderzoeksprobleem en dienen derhalve juist niet omzeild te worden. De directe betrokkenheid van een deel van het panel heeft het grote voordeel dat enigszins gegarandeerd wordt dat de opinies en argumenten zoveel mogelijk op de reële, actuele internaatspraktijk slaan: het panel is ter zake kundig. Bovendien kent het panel nog vele andere leden, waarbij met name de externe deskundigen voor het nodige tegenwicht kunnen zorgen: een 'veelheid van invalshoeken' is zoveel als mogelijk was gegarandeerd.

Het onderzoek werd gestructureerd in drie schriftelijke vragenrondes, die binnen één jaar gehouden zijn. Daaraan voorafgaand hebben de onderzoekers een uitgangspunt voor de discussie tussen de panelleden opgesteld: een lijst van 62 mogelijke doelstellingen voor de tehuisopvoeding. Deze lijst is grotendeels gebaseerd op literatuur en eigen deskundigheid van de onderzoekers. Uitgangspunt voor de lijst waren de functies en de zeer abstracte doelstellingen die in een (vak)literatuuronderzoek waren verzameld. Doelstellingen werden door ons geconcretiseerd en geherformuleerd, waarbij we in ieder geval vier criteria hanteerden: de doelstellingen moeten in operationele termen worden geformuleerd, ze moeten voor de praktijk situatie geldig zijn, ze moeten eenduidig geformuleerd zijn, en ze mogen elkaar niet overlappen. In een *Informatiebrochure* zijn bovendien de voornaamste kwalitatieve en kwantitatieve gegevens over de tehuisorganisatie en over de pupillen van de tehuizen weergegeven.

Met de drie vragenrondes werden twee hoofddoelen beoogd. Op de eerste plaats was het de bedoeling om een goed bediscussieerd panelstandpunt te genereren over de betekenis van de vijf internaatskenmerken. Daarbij stond telkens de vraag centraal in hoeverre en waarom een kenmerk identiteitsbepalend was voor de tehuizen. Argumenten die de individuele panelleden daarvoor in de eerste vragenlijst gaven, werden in een volgende ronde – na ondertussen door de onderzoekers gesystematiseerd en geanonimiseerd te zijn – aan alle panelleden voorgelegd. Op basis daarvan konden dus een eerder ingenomen standpunt beargumenteerd herzien of juist handhaven.

Het tweede hoofddoel van de drie vragenlijsten was dat het panel de 62 mogelijke doelstellingen op een drietal wijzen zou gaan beoordelen. Daarmee zou een voor deze groep tehuizen specifiek en voor de toekomst functioneel pakket van doelstellingen kunnen worden vastgesteld. In paragraaf 7 wordt daar verder op ingegaan.

In het vervolg van dit artikel zullen we de resultaten van ons onderzoek weergeven. In paragraaf 4 beschrijven we beknopt de geschiedenis en de huidige voorzieningenstructuur van de groep internaten. Daarna gaan we uitgebreider in op de identiteit en doelstellingen van de internaten.

4 *Historie en voorzieningenstructuur*

De veertien in het onderzoek ondergebrachte tehuizen hebben een zeer gevarieerde voorgeschiedenis. Sommige dateren al van het eind van de 19e eeuw, andere tehuizen pas van na de tweede wereldoorlog. Ook is er een groot verschil tussen de historie van de W.I.J.N.-internaten enerzijds en die van de BJ-internaten anderzijds. Die voorgeschiedenis, die voor de individuele tehuizen nog weer specifiek is, heeft veel consequenties gehad voor de opnamecriteria, de werkwijze en de voorzieningen van de tehuizen. De faciliteiten die de W.I.J.N.- en BJ-internaten ter beschikking staan, waren en zijn vooral naar hun organisatievorm verschillend. Ook het beleidskader van de tehuizen verschilt sterk.

Sommige van de *W.I.J.N.-internaten* zijn opgericht om de (straf)functie van de rijksopvoedingsgestichten over te nemen, een ander ontwikkelde zich juist uit een initiatief van

tégenstanders van gestichtsoopvoeding. De (particuliere) vakinternaten hebben van oudsher onder Justitie geressorteed, en vallen sinds 1 januari 1987 onder WVC. De vakinternaten ontwikkelden uit hun ambachtelijke opleiding via werkplaatsen een eigen internaatsschool met het karakter van een officiële ambachts- en (later) een Lagere Technische School. Daarnaast bleven er soms nog vormen van opleiding bestaan die traditioneel aanwezig waren, maar niet in het onderwijspakket van de school konden worden opgenomen. Kern van de vakken waren steeds de metaalvakken, bouwvakken, en een bakkers- of koksopleiding.

Sommige *BJ-internaten* gaan nog direct terug op de werk- en vormingskampen voor werkloze jongeren van de jaren dertig, andere dateren van later tijd, toen de doelstelling van het Bijzonder Jeugdwerk al ingrijpend veranderd was. De *BJ-internaten* hebben achtereenvolgens met Sociale Zaken, Onderwijs Kunsten en Wetenschappen, CRM en ten slotte WVC te maken gehad. Met ingang van 1 januari 1989 wordt de Dienst Bijzonder Jeugdwerk geprivatiseerd. Bij de *BJ-internaten* manifesteerde de ontwikkeling van onderwijsvoorzieningen zich niet in het organiseren van een zelfstandige school op het terrein, maar in een specialisatie van de kampen. Zo waren er na 1945 vier basiskampen en een selectiekamp voor werkloze jongens, waarnaast drie vakkampen met een diversiteit aan cursorische opleidingen, drie kampen die gericht waren op een varensgezelpopleiding en een landbouwkamp.

De afgelopen decennia is het voorzieningspakket van deze tehuizen verbreed en gedifferentieerder geworden. We bespreken die ontwikkeling kort aan de hand van de vijf internaatsskenmerken.

– Alle internaten hebben momenteel een formeel gegarandeerd *landelijk bereik*. Wel recroteert een aantal internaten het merendeel van de pupillen uit de eigen of een dichtbij gelegen provincie. Bij de *W.I.J.N.-internaten* volgen bovendien veel jongeren uit de eigen regio het onderwijs van de scholen die op het internaatsterrein gevestigd zijn.

– De *beslotenheid* van de internaten, de klasieke vorm van de internerings- en isoleringsfunctie van de tehuizen, is in veel gevallen gerelativeerd doordat vaak buitenleerlingen

(die niet in het internaat wonen) het internaatsonderwijs volgen, en de internaatspupillen sportclubs en dergelijke buiten het internaatsterrein kunnen bezoeken. Bij vrijwel alle internaten is het tegenwoordig in principe mogelijk dat de pupillen een (andere) opleiding buiten het internaatsterrein volgen.

– De *geïntegreerdheid* van de hulpverlening is in de *BJ-internaten* anders georganiseerd dan in de *W.I.J.N.-internaten*. Bij de *BJ-internaten* is er sprake van één organisatorisch geheel van voorzieningen, waarbinnen de hulpverlening, het onderwijs en de vrijetijdsbesteding gestalte krijgen. Bij de *W.I.J.N.-internaten* krijgt de geïntegreerde aanpak gestalte door middel van overlegstructuren tussen de hulpverleners van het internaat, de vrijetijdsleiders en de leerkrachten van de op het internaatsterrein gevestigde scho(o)l(en).

– Nog steeds wordt de hoofdmoot van de *onderwijsvoorzieningen* van de *W.I.J.N.-internaten* gevormd door een zelfstandige, op het internaatsterrein staande l.t.s. Tegenwoordig is er echter vaak ook een school voor voortgezet speciaal onderwijs (v.s.o.). In beide scholen kunnen reguliere diploma's behaald worden. Wat betreft de vakken die gegeven worden zijn de laatste jaren bij de v.s.o.-scholen ook richtingen als mavo, l.e.a.o. en l.h.n.o. vertegenwoordigd. De *BJ-internaten* hebben een curcusaanbod dat inhoudelijk vergelijkbaar is met dat van de *W.I.J.N.-internaten*. Ook daar staan de bouw-, hout-, metaal en consumptieve vakken voorop. In de meeste gevallen zijn er deelcertificaten te behalen, maar vrijwel geen reguliere eindexamen's.

– Daarnaast hebben vrijwel alle internaten de beschikking over *eigen vrijetijdsvoorzieningen* als een sporthal, sportveld en een bijbehorend aanbod van activiteiten (volleybal- en voetbalclubs, kracht- en vechtsporten en dergelijke). Steeds vaker wordt ook gebruik gemaakt van een extern activiteitsaanbod (sportclubs, zeilschip De Tukker) en van 'survivalkampen' en dergelijke.

Ook in de *pedagogische faciliteiten* is een toenemende differentiatie zichtbaar. De tehuizen beschikken steeds vaker over moderne 'eengezins'woningen op het internaatsterrein of in een dichtbij gelegen gemeente. Daarbij gaat het dan vaak om gezins- of gezinsgroepphuizen. De leefgroep (met gemiddeld 11 jongeren) is de meest voorkomende woonvorm: de leefgroep maakt momenteel zo'n 75% van de

totale capaciteit van de pedagogische faciliteiten van de veertien internaten uit. De leefgroepen zelf zijn soms ook (horizontaal of verticaal) gedifferentieerd: naar sekse en leeftijd, naar problematiek, en soms naar etnische achtergrond. Er is veel aandacht voor de gefaseerde afronding van het verblijf in het internaat; we troffen verschillende typen overgangs-woonvormen aan, zoals een trainingscentrum kamerbewoning, een (cind)faschuis, enzovoorts.

5 *Internaten voor geïntegreerde hulpverlening*

In de komende paragrafen geven we een samenvatting van de belangrijkste resultaten van het onderzoek weer. In deze paragraaf beschrijven we eerst de globale conclusie, waarna we de meer gedetailleerde argumentatie van het panel volgen. In paragraaf 6 gaan we in op de discussie over het doelstellingenpakket.

De zojuist beschreven gevarieerdheid van de historie en voorzieningenstructuur van de veertien tehuizen, brengt nog scherper de noodzakelijkheid van een deel van de vraagstelling naar voren: kan er eigenlijk wel gesproken worden van één categorie? Op basis van de standpunten van de panelleden kan geconcludeerd worden dat de veertien internaten, ondanks de diversiteit in historische achtergrond, structuur, organisatie en werkwijze, inderdaad als één categorie kunnen worden beschouwd. Naar hun kernactiviteiten beoordeeld kunnen ze worden opgevat als *'internaten voor geïntegreerde hulpverlening, waarbij de eigen onderwijs- en vrijetijdsvoorzieningen in een al dan niet besloten setting de voorwaarden vormen.'* Het internaatskarakter, dat tot uitdrukking komt in een opleiding met kost en inwoning op één en dezelfde locatie, is hierbij een essentiële karakteristiek. Volgens het panel zullen internaten met deze kenmerken ook in de toekomst van groot belang zijn.

Hoe komen we nu aan een dergelijke categorie-omschrijving en wat is de betekenis ervan? De formulering is gebaseerd op de opvattingen van de panelleden over de vijf afzonderlijke internaatskenmerken. De betekenis van die omschrijving is dus gelegen in de discussie die gevoerd is over die vijf internaatskenmerken. De panelleden hebben per ken-

merk aangegeven wat volgens hen relevante argumenten zijn om een kenmerk identiteitsbepalend te noemen. Ook hebben ze bij ieder kenmerk aangegeven wat relevante bezwaren van het kenmerk zijn. De afweging die het panel tussen de 'pro'-argumenten en de bezwaren gemaakt heeft, leidde tot een inhoudelijke standpuntbepaling over ieder kenmerk. Daarbij kwam een keur aan argumenten ter sprake.

Het panel bleek het overigens op veel punten met elkaar eens te zijn over de betekenis van bepaalde kenmerken van de hulpverlening. We hebben een aantal cluster-analyses uitgevoerd op de scores van de argumenten en van de mate van identiteitsbepalendheid van de kenmerken. Dat bevestigde onze indruk dat er geen sprake is van substantiële of interpreteerbare subgroepvorming. Voor de hand liggende subgroepen als de afzonderlijke geledingen, en daarbinnen bijvoorbeeld bepaalde soorten tehuizen, of kinderrechtshouders of RIAGG's, deden zich niet voor. De verschillen van mening die er natuurlijk wel waren, het ging namelijk om een zeer groot aantal items, konden we vrijwel nooit inhoudelijk interpreteren. Er is dus geen sprake van herkenbare ervarings- of deskundigheidscircuits met zeer eigen meningen over de hulpverlening in deze internaten. Als die circuits al bestaan komen ze in ons panel niet voor. We zullen de belangrijkste argumenten nu de revue laten laten passeren.

De *geïntegreerdheid van de hulpverlening* in de internaten betekent voor de opgenomen jongeren een vorm van begeleiding die ruimtelijk en psychologisch dicht bij het kind zit, en die de drie leefmilieus van het kind gelijktijdig kan omvatten: de leefsituatie in de groep, de onderwijssituatie en de vrije tijd. Deze geïntegreerde aanpak is het centrale identiteitsbepalende kenmerk van deze internaten, aldus 35 van de 38 respondenten. Daarvoor worden twee redenen gegeven. Op de eerste plaats hebben de jongeren namelijk een complexe problematiek die in alle drie de leefmilieus te lokaliseren is. Een geïntegreerde aanpak verdient daarom de voorkeur boven een 'gescheiden' aanpak van de problemen in de drie milieus. Het panel verwacht bovendien dat die complexiteit, maar ook de ernst van de problematiek van de jongeren in de toekomst toe zal nemen. Op de tweede plaats, zo stelt het panel,

krijgen de andere internaatskenmerken vooral in relatie tot die geïntegreerde aanpak betekenis. Daarop komen we bij de volgende kenmerken nog terug.

Wel kleven er belangrijke bezwaren aan een geïntegreerde benadering. Het belangrijkste bezwaar vond het panel het risico dat de jongeren afhankelijk worden van de instelling; het panel noemde dat 'hospitalisering'. Daarmee samenhangend vindt men het een bezwaar dat de jongeren hun vriend(inn)en en de oorspronkelijke leefomgeving kunnen verliezen. Bovendien is het volgens het panel een nadeel dat met deze aanpak 'iedereen alles weet' van de jongere. Toch vond men deze bezwaren niet doorslaggevend als argument tegen deze vorm van tehuisopvoeding. De voordelen van de geïntegreerde hulpverlening werden als aanmerkelijk belangrijker beoordeeld.

Het tweede element uit de categorie-omschrijving is dat de internaten beschikken over *eigen beroepsvoorbereidende/oriënterende opleidingen*. Voor de opgenomen pupillen betekent dat een buitengewone, interne onderwijssituatie. Het belang van de eigen onderwijsvoorzieningen blijkt vooral gelegen te zijn in het feit dat ze een logisch en noodzakelijk onderdeel vormen van een geïntegreerde hulpverleningsaanpak. Het tweede hoofdargument heeft betrekking op de problematiek van de jongeren: de gedragsproblemen van de jongeren blijken sterk samen te hangen met schoolproblemen. De eigen onderwijsvoorzieningen vormen daarom een belangrijk hulpverleningsinstrument, dat specifiek is voor deze groep internaten, aldus 34 van de 38 respondenten. Die functie zullen ze volgens hen ook in de toekomst moeten hebben.

Opmerkelijk is in deze argumentatie dat er niet gerept wordt over specifieke orthodidactische mogelijkheden binnen het internaatsonderwijs. Van specifieke leerproblemen van de jongeren wordt niet gesproken. Alleen de verwevenheid van gedrags- en schoolproblematiek blijkt centraal te staan.

Volgens het panel zijn er twee grote bezwaren verbonden aan het beschikken over eigen onderwijsvoorzieningen. Op de eerste plaats de relatief beperkte keuzemogelijkheid (vaak alleen i.b.o. of v.s.o.) en op de tweede plaats het feit dat lang niet altijd (erkende) diploma's behaald kunnen worden. Het panel doet ove-

rigens voorstellen om het pakket van onderwijsvoorzieningen van de internaten uit te breiden. De bezwaren zijn dan ook niet als doorslaggevend beoordeeld.

Het beschikken over *eigen vrijetijdsvoorzieningen* vormt volgens 33 van de 38 panelleden het derde essentiële element van deze categorie internaten. Voor de opgenomen pupillen betekent dit dat (een deel van) de vrije tijd op het internaatssterrein wordt doorgebracht. Geen enkel argument wordt door een meerderheid van het panel ondersteund, in tegenstelling tot bij de twee vorige kenmerken. De relatief belangrijkste argumenten zijn dat het beschikken over voorzieningen in de vrijetijdssfeer een logisch en noodzakelijk onderdeel van de geïntegreerde aanpak vormt én dat de pupil ook problemen in de vrijetijdsbesteding heeft. Het is wel opmerkelijk dat, anders dan bij deze twee argumenten vóór de vrijetijdsvoorzieningen, een bezwár wel door een meerderheid van het panel ondersteund wordt. Dat bezwaar betreft het feit dat de jongeren ook in de vrije tijd vrijwel uitsluitend met medebewoners in contact komen. Toch is ook dit argument uiteindelijk niet doorslaggevend, want het beschikken over eigen vrijetijdsvoorzieningen wordt desondanks als een identiteitsbepalend kenmerk van de groep internaten gezien.

Binnen het panel doet zich overigens een interessant accent-verschil voor. De internaten benadrukken vooral de vrolijke kanten van de vrije tijd (ontspanning, plezier hebben) terwijl de plaatsende instanties meer nadruk leggen op de mogelijkheden die de vrije tijd voor gedragscorrectie en behandeling biedt. Die laatste opvatting sluit wellicht ook aan bij het idee dat de (wijze van) vrijetijdsbesteding de bakermat van (kleine) criminaliteit zou zijn.

Het vierde element van deze categorie betreft het feit dat de internaten *besloten* zijn. De jongeren kunnen 24 uur per dag op het internaatssterrein verblijven en gebruik maken van de drie leefsituaties zonder het terrein te hoeven verlaten. Alhoewel veel minder unaniem dan bij de voorgaande drie kenmerken, is de meerderheid van het panel (28 van de 38 panelleden) van mening dat ook de beslotenheid een identiteitsbepalend kenmerk van de categorie vormt. De beslotenheid kan de jon-

gere volgens het panel rust en ontspanning bieden. Ook is de beslotenheid een waarborg voor het bieden van structuur.

Het is opvallend dat het panel veel meer verdeeld is over de vraag of het hier nu een identiteitsbepalend kenmerk betreft. Zeven panelleden vinden van niet, drie respondenten twijfelen hierover. Beslotenheid – opgevat als isolering en internering – is vaak als een noodzakelijke voorwaarde voor een optimale geïntegreerde hulpverlening beschreven, of als een bescherming van de omgeving tegen het gedrag van de jongere. Het panel vindt de beslotenheid echter niet 'logisch en noodzakelijk' voor de geïntegreerde hulpverlening. Volgens het panel moet de beslotenheid vooral als een te variëren gegeven beschouwd worden: al naar gelang de problemen van de jongere en de fase van de begeleiding/behandeling moeten de externe contacten gereguleerd kunnen worden. Met de beslotenheid kan 'gespeeld' worden, zo werd diverse malen opgemerkt.

Het panel onderkent nadrukkelijk nadelen aan de beslotenheid in zijn meest doorgevoerde vorm. De jongere heeft minder contacten met de omgeving, hetgeen tot vervreemding van de samenleving zou kunnen leiden. Bovendien kunnen de jongeren afhankelijk worden van de instelling. Voor zeven panelleden zijn deze bezwaren doorslaggevend; voor de overige echter niet. Ook voor de toekomst biedt de beslotenheid pedagogische mogelijkheden, zo verwachten zij. Opmerkelijk is nog dat de maatschappijbeschermende functie niet (langer) als argument gehanteerd wordt.

Het vijfde element uit de omschrijving van de groep internaten is het *landelijk of boven-provinciaal bereik* ervan. Voor de opgenomen jongeren betekent dat vaak een grote afstand tussen de oorspronkelijke leefsituatie en het internaat, waardoor de uithuisplaatsing een extra accent krijgt. Het blijkt binnen het panel een omstreden kwestie te zijn of dat landelijk bereik nu een identiteitsbepalend kenmerk is of niet. Een krappe meerderheid van 20 van de 38 panelleden vindt van wel.

Pedagogische motieven die vaak voor een verre uithuisplaatsing gegeven worden, zoals het onttrekken van pupillen aan een negatief thuismilieu of een delinquente vriendenkring, vindt het panel nauwelijks relevant. De belangrijkste legitimering van het landelijk of boven-regionaal bereik blijkt te liggen in een

'economische' argumentatie. Voor het handhaven van het voorzieningenniveau en het hulpverleningsaanbod is het eenvoudigweg noodzakelijk om buiten de eigen regio of provincie te werven, want de eigen regio levert te weinig pupillen op. Een panellid verwoordde dit treffend met de opmerking 'Het landelijk bereik is er niet voor de identiteit, maar voor de continuïteit.' In de categorie-omschrijving (die het pedagogische hulpaanbod weergeeft) is het landelijk of boven-provinciaal bereik daarom niet opgenomen. Wel verwacht het panel dat het landelijk of boven-provinciaal bereik ook in de toekomst noodzakelijk zal blijven.

Een belangrijk bezwaar van het landelijk of boven-provinciaal bereik is dat het daardoor moeilijker wordt om ouders en plaatsende instanties bij de hulpverlening te betrekken. Daarbij spelen ook praktische zaken als reistijd en reiskosten een belangrijke rol. Dat bezwaar speelt des te meer daar de internaten de contacten met de ouders tegenwoordig hoog in het vaandel voeren. Het panel vindt het daarentegen niet juist om te stellen dat jongeren zich door de afstand ontheemd en geïsoleerd zouden gaan voelen. Uiteindelijk vindt een krappe meerderheid van het panel het landelijk bereik – op economische gronden – identiteitsbepalend.

Het is opmerkelijk dat het panel geen pedagogische argumenten voor een verre uithuisplaatsing geeft. Tenslotte is er bij deze internaten toch voor een deel van de bewoners sprake van plaatsing *ver* van huis. Eén verklaring is dat plaatsers lang niet altijd de mogelijkheid hebben een jeugdige in de eigen regio te plaatsen (i.v.m. wachtlijsten bij de tehuizen). Ze zijn al lang blij als ze een jeugdige redelijk snel 'ergens' geplaatst krijgen. Met name de kinderrechtshouders hebben daar bij herhaling op gewezen. Maar misschien speelt hier ook het probleem dat Elling (1987) signaleert een rol. Er bestaat wellicht de neiging om niet openlijk toe te geven dat men een verre plaatsing, 'in de bossen', soms toch prefereert. Het is immers niet 'in' om zich op die wijze tegen regionalisering uit te spreken.

Resumerend: de rechtvaardiging om de 14 tehuizen als zelfstandige categorie van 'internaten voor geïntegreerde hulpverlening' op te vatten is gelegen in twee hoofdoverwegingen. Op de eerste plaats gaat het om de complexi-

teit van de problematiek van een categorie jongeren, die ook in de toekomst zal blijven voorkomen. Het panel verwacht dat niet alleen die complexiteit, maar ook de ernst van de problematiek zal toenemen. Op de tweede plaats impliceert de complexiteit van de problematiek dat steeds alle drie pedagogische milieus van gezin, school en vrije tijd betrokken zijn, waardoor het vinden van aanknopingspunten voor een ambulante of andere (semi-)residentiële pedagogische hulpverlening problematisch is. De werkwijze in de internaten voor geïntegreerde hulpverlening zou die aanknopingspunten wel kunnen bieden.

Het betreft hier *opvattingen* van ter zake deskundigen. Wij hebben (nog) niet in de praktijk kunnen nagaan *hoe* die geïntegreerde hulpverlening vormgegeven wordt. Wel is met dit onderzoek een doelstellingenlijst beschikbaar gekomen waarmee nagegaan kan worden wat precies met de verschillende internaatskenmerken beoogd wordt.

6 Doelstellingen

De zojuist beschreven vijf internaatskenmerken en de daaruit afgeleide categorieomschrijving staan niet op zichzelf, maar kunnen worden opgevat als voorwaarden en als context waarbinnen de tehuizen bepaalde doelstellingen beogen te realiseren. In die doelstellingen komen de mogelijkheden van de internaatschulpverlening scherper tot uitdrukking. We hebben het panel gevraagd de 62 door ons gepresenteerde doelstellingen driemaal te beoordelen.

In de eerste ronde is gevraagd welke van de 62 *in de praktijk* van de internaten een belangrijke rol spelen, dat wil zeggen: nagestreefd worden. 30 doelstellingen voldeden aan die kwalificatie. In de tweede ronde kon het panel aangeven welke van deze 30 doelstellingen in relatie tot de anderen de *belangrijkste* waren. En ten slotte is het panel in de derde ronde gevraagd welke van deze doelstellingen *in de toekomst* onder bepaalde condities *even goed of zelfs beter gerealiseerd* zullen kunnen worden. Bij elke vragenlijst konden de respondenten hun oordeel geven in de vorm van een score op een vijfpuntsschaal.

Daarnaast heeft het panel aangegeven welk internaatskenmerk specifiek als voorwaarde

voor het realiseren van de doelstellingen gezien moet worden. Uit deze beoordelingen komt een doelstellingenpakket naar voren dat *specifiek* geacht kan worden voor deze categorie internaten. Van de 62 oorspronkelijke doelstellingen kunnen er in ieder geval 23 op die manier specifiek genoemd worden: zij voldoen aan de drie zojuist beschreven criteria. We bespreken die doelstellingenlijst nu aan de hand van de vijf internaatskenmerken. De cijfers vóór de doelstellingen verwijzen naar de rangpositie van de doelstellingen in de lijst van 23 meest specifieke doelstellingen.

Met de *geïntegreerde hulpverlening* worden volgens het panel in ieder geval de volgende doelstellingen beoogd:

- (1) Een consistent pedagogisch klimaat te scheppen.
- (2) Sociale vaardigheden te leren.
- (3) De pupil dient zich gestimuleerd te voelen om problemen in het ene milieu het hoofd te bieden op grond van gunstige ontwikkelingen in de andere.
- (4) Fysieke en psychische verwaarlozing op te heffen.
- (5) Een genuanceerd beeld van de problemen van de pupil te verkrijgen.
- (7) De onmiddellijke spanning die de eigen leefsituatie met zich brengt op te heffen.
- (8) Ruimte voor ander rolgedrag te scheppen.
- (9) Een realistisch beeld van de eigen prestatiemogelijkheden te verkrijgen.
- (10) Te voorkomen dat de pupil zich bij problemen in het ene milieu onttrekt aan begeleiding in andere milieus.
- (11) Veranderingsmogelijkheden van de pupil zichtbaar te maken.
- (13) Een ongewenste gezinssituatie, zoals afwijzing, overvragen, verwennen of overheersen, op te heffen.
- (14) De pupil dient zich begrepen te voelen.
- (16) Op beperkte schaal sociaal en maatschappelijk vaardig te zijn.
- (17) Psychische ontspanning te bewerkstelligen.
- (19) De ontvankelijkheid voor begeleiding te vergroten.
- (21) Een verhoogde prestatie-motivatie te verkrijgen.

Al direct valt op dat de geïntegreerde hulpverlening ook wat betreft de doelstellingen het belangrijkste en centrale kenmerk is. De geïntegreerde

tegreerde hulpverlening vormt de voorwaarde voor het realiseren van maar liefst 16 van de 23 belangrijkste doelstellingen.

Over de inhoudelijke betekenis van de doelstellingen valt in ieder geval het volgende op te merken. We zien dat in deze lijst de twee belangrijkste argumenten voor een geïntegreerde hulpverlening zoals die hiervoor besproken werden, uitgewerkt worden. Zo wordt ingespeeld op de 'complexe problematiek' die de pupillen zou kenmerken, bijvoorbeeld op het punt van de sociale vaardigheden en de prestatie-motivatie. Deze doelstellingen zijn als specifiek *pedagogische* doelstellingen te karakteriseren. Ook zien we het argument dat de andere internaatskenmerken vooral in het kader van de geïntegreerde hulpverlening betekenis krijgen terug, bijvoorbeeld bij de samenwerking tussen de verschillende milieus, zoals in de doelstellingen 1 en 3. Deze doelstellingen hebben (ook) betrekking op de *hulpverleningsorganisatie*.

Daarnaast vallen nog twee andere soorten doelstellingen op. Ten eerste doelstellingen die voor de *uithuisplaatsing* op zich kunnen staan: verwaarlozing en spanning opheffen bijvoorbeeld. Ten tweede doelstellingen die als *diagnostische* doelstellingen te karakteriseren zijn: het internaatsverblijf moet bijvoorbeeld een genuanceerder beeld van de pupil opleveren en veranderingsmogelijkheden van de pupil zichtbaar maken. Sommige doelstellingen zouden overigens in verschillende van deze voorlopige categorieën kunnen worden ingedeeld.

Het feit dat het panel de eigen voorzieningen van de tehuizen vooral als voorwaarde voor een geïntegreerde vorm van hulpverlening ziet, valt ook af te lezen uit het feit dat die voorzieningen voor relatief weinig eigen, *zelfstandige* doelstellingen een voorwaarde vormen. Met de *eigen onderwijsvoorzieningen* worden volgens het panel bijvoorbeeld slechts vijf doelstellingen beoogd:

- (6) De pupil opnieuw te motiveren voor schoolprestatie.
- (12) Leerachterstanden te herstellen.
- (15) De eigen interesse van de pupil te laten aansluiten bij de externe mogelijkheden voor opleiding, werk en beroep.
- (18) Een realistische zelfbeoordeling te kunnen maken in vergelijking met formele opleidings- en beroeps-eisen.

- (22) Specifieke beroepsvaardigheden en materiaalkennis op te doen.

Het feit dat het panel veel minder doelstellingen als specifiek voor de eigen onderwijsvoorzieningen noemt, duidt er ons inziens op dat de onderwijsvoorzieningen vooral als onderdeel van een bepaalde hulpverleningsaanpak beschouwd worden, zoals het panel bij de beargumentering van de internaatskenmerken ook al naar voren bracht.

Een tweede belangrijk argument voor eigen onderwijsvoorzieningen werd gevormd door de samenhang tussen gedrags- en leerproblemen op school. Dat argument lijkt redelijk weerspiegeld te worden in de combinatie van doelstellingen 6 en 12. De overige drie doelstellingen zijn meer op de toekomstige situatie van de jongere gericht: interesse, zelfbeoordeling en vaardigheden en kennis in het kader van het toekomstige studie- of beroepsperspectief.

Opmerkelijk is trouwens dat ook hier niet over specifieke orthodidactische doelstellingen gesproken wordt. Wel speelt het herstellen van leerachterstanden een rol.

De *eigen vrijetijdsvoorzieningen* blijken voor slechts twee doelstellingen de voorwaarde te vormen. Ook hier weerspiegelt dat het hoofdargument voor het beschikken over eigen vrijetijdsvoorzieningen, namelijk dat het vooral om de samenhang in het kader van de geïntegreerde hulpverlening gaat. De twee zelfstandige doelstellingen zijn:

- (20) De pupil af te leiden van vormen van vrijetijdsbesteding in de criminele sfeer.
- (23) De interessesfeer te verbreden.

De doelstellingen zijn ook gerelateerd aan het tweede argument, te weten dat de pupillen ook problemen in de vrijetijdssfeer hebben. Die problemen worden, gezien de doelstellingen, dus op het terrein van criminaliteit en (gebrek aan) interesse gelokaliseerd.

Het is heel opvallend dat de *beslotenheid* en het *landelijk bereik* voor geen enkele doelstelling die aan de eerder genoemde drie criteria voldoet, de voorwaarden vormen. Wij hebben aanvankelijk zelf wel doelstellingen in het kader van deze twee kenmerken geformuleerd. Een aantal doelstellingen die door ons als typerend voor het landelijk bereik waren gepostuleerd is door het panel bij de geïntegreerde hulpverlening ondergebracht (m.n.

die doelstellingen die op de uithuisplaatsing betrekking hebben). Hetzelfde geldt voor een doelstelling die door ons als typerend voor de beslotenheid werd gepostuleerd, zoals 'Op beperkte schaal sociaal en maatschappelijk vaardig zijn'. Deze resultaten versterken het beeld dat we met de omschrijving van de categorie gegeven hebben. De geïntegreerde benadering is het meest kenmerkende concept, de eigen onderwijs- en vrijetijdsvoorzieningen zijn daarvoor voorwaarden. De beslotenheid is bruikbaar, maar minder voorwaardelijk. Het landelijk bereik speelt in de tehuisopvoeding zelf geen expliciete rol.

7 *Hebben 'de vakinternaten' nog toekomst?*

We stelden aan het begin van dit artikel dat de positie van de (semi)vakinternaten en de aanverwante BJ-internaten problematisch geworden is. Zowel de uitgangspunten van het IWRV-Eindrapport als de daarin voorgestelde herstructurering van het hulpverleningsveld lijken op gespannen voet te staan met het type hulpverlening dat deze internaten biedt. Welke gegevens en inzichten heeft het INTERDOEL-onderzoek nu in het kader van deze beleidsproblematiek opgeleverd?

Een belangrijke eerste constatering is dat, als we afgaan op de mening van de deskundigen die in dit onderzoek ondervraagd zijn, deze veertien internaten onder één noemer te beschrijven zijn. Er is sprake van een op kernpunten samenhangende categorie van 'internaten voor geïntegreerde hulpverlening, waarbij de eigen onderwijs- en vrijetijdsvoorzieningen in een al dan niet besloten setting voorwaarden vormen', ondanks de verschillen tussen de individuele tehuizen.

De tweede belangrijke constatering is dat de hulpverlening die deze categorie biedt, volgens het panel ook voor de toekomst adequaat is. Het toekomstige bestaansrecht van de categorie wordt gerelateerd aan een specifiek doelstellingenpakket, aan de verhouding tussen de identiteitsbepalende internaatskenmerken en aan de typerende organisatievorm. De organisatorische veranderingen die het panel zou willen zien, hebben voornamelijk betrekking op de interne differentiatie en voorzieningsstructuur. In het onderzoek is de betekenis van de verschillende elementen van deze categorie uitgebreid bediscussieerd. Tegelijkertijd heeft

het panel een doelstellingenpakket samengesteld dat specifiek is voor deze categorie, en dat eveneens adequaat geacht wordt voor de toekomst.

Hebben deze internaten nog toekomst? Als we op de mening van het panel afgaan: inderdaad. Er is volgens deze deskundigen een plaats en functie voor dit type internaten. Deze internaten bieden eenvoudigweg pedagogische mogelijkheden voor bepaalde jongeren. De toekomstverwachtingen die het panel formuleerde ten aanzien van ontwikkelingen in de problemen van jongeren, bevestigen alleen maar het belang van de categorie.

Opmerkelijk is ons inziens dat de panelleden erkennen dat er aan de internaats hulpverlening ook grote bezwaren kleven. Het beperkende en afhankelijk makende karakter van het internaatsmilieu wordt door het panel duidelijk erkend. De nadelen komen bij de beoordeling van de vijf internaatskenmerken telkens weer naar voren. De discussie over de manco's van de internaatsopvoeding, waarin begrippen als 'hospitalisme' en 'totale institutie' sleutelbegrippen zijn (Van der Linden, 1985), wordt dus niet uit de weg gegaan. Toch wordt de internaats hulpverlening uiteindelijk niet als een 'noodzakelijk kwaad' (De Ruyter, 1987) beschreven. De bezwaarlijke kanten van de hulpverlening in deze tehuizen worden in de eindbeoordeling als het ware overvleugeld door een positieve waardering van de specifieke functie die deze categorie internaten kan hebben. Er is ons inziens in die zin sprake van een herwaardering van de pedagogische mogelijkheden die de tehuisopvoeding kan bieden. Daarmee wordt ook het IWRV-Eindrapport weer serieus genomen; daarin wordt immers gesteld dat bij uithuisplaatsing van jongeren '*de eigen mogelijkheden*' van de tehuisopvoeding bekeken moeten worden.

Over de vraag of deze internaten nu als hoogvlaktevoorziening, piramidevoorziening of scala-voorziening dienen te worden aangemerkt, is op basis van deze gegevens geen eenduidige uitspraak te doen. Behalve dan dat deze internaten volgens de panelleden beslist een boven-provinciaal bereik nodig hebben. Wel hebben beleidsmakers bij de koepels en ministeries gegevens in handen gekregen waarmee een keuze onderbouwd zou kunnen worden.

Zo hebben het W.I.J.N. en BJ-Centraal in een eerste reactie op het onderzoek een aantal

beleidsvoorstellen gedaan. Kern daarvan is dat de overheid de veertien tehuizen als een eigen, sectorgrensoverschrijdende categorie dient te beschouwen, met een eigen plaats in het overheidsbeleid. De tehuizen zullen een gezamenlijk platform oprichten, dat zich onder meer met de interne scholing, methodiek-ontwikkeling en een gezamenlijke intake-systematiek zal gaan bezighouden. Ook zal het platform voorstellen ontwikkelen voor een 'experimenteergewijs' hulpaanbod aan meisjes. Daarnaast wordt in de reactie gesproken van het verbreden van het onderwijs- en vormingsaanbod, in samenhang met het al bestaande in de regio. Naar aanleiding van de door het panel uitgesproken verwachting dat in de toekomst steeds vaker door allochtone jongeren een beroep op dit soort hulpverlening gedaan zal worden, wordt voorgesteld om meer personeel uit allochtone groepen aan te gaan nemen en om de algemene deskundigheid van het internaatspersoneel op dit punt te vergroten. Tot slot versterkt, volgens de beide opdrachtgevers, de landelijke functie van de internaten het behandelingskarakter van de hulpverlening. Een meer intensieve uitwisseling van ervaringen tussen internaatsmedewerkers binnen en buiten de categorie zal daarom noodzakelijk zijn.

Tot besluit: ons onderzoek heeft zich niet gericht op de vraag of deze tehuizen op zichzelf een effectieve hulpverlening bieden, en of een geïntegreerde hulpverleningsbenadering ook niet met andere middelen gerealiseerd zou kunnen worden. Ook bij dagbehandelingsprojecten en bij het ambulante (randgroep)jongerenwerk wordt immers vaak van een 'geïntegreerde aanpak' gesproken. Wellicht kan met behulp van de doelstellingenlijst die in dit onderzoek beoordeeld is, bijvoorbeeld in combinatie met het evaluatie-instrument van Mesman Schultz en Nelen (1987), een dergelijke vraagstelling systematisch uitgewerkt worden.

Noot

1. Het INTERDOEL-onderzoek (de titel is een afkorting van INTERnaatsDOELstellingen-analyse) werd ondergebracht binnen het universitaire voorwaardelijk gefinancierde onderzoeksprogramma 'Opvoedingsdoelen en -situaties'

van prof. W. C. Weeda van de Subfaculteit Opvoedkunde, Universiteit van Amsterdam. Het onderzoek stond onder leiding van drs. L. T. van der Linden en werd uitgevoerd door drs. C. T. M. Konijn en drs. T. J. A. Schut.

Opdrachtgevers van het onderzoek waren het Werkverband Integratie Jeugdwelzijnswerk Nederland (W.I.J.N.), Bijzonder Jeugdwerk Centrale Dienst en de Universiteit van Amsterdam.

Financiers van het onderzoek waren de drie opdrachtgevers, en in een later stadium tevens het Ministerie van W.V.C., Directie Jeugdbeleid en het C.W.O.K. Zie voorts de uitgebreide eindrapportage (Van der Linden, Konijn en Schut (1988).)

Literatuur

- Buis, Th. J. M. N. & N. M. B. Oud-De Glas, *De keuze van taalgebruiksdoelen voor het vreemde talenonderwijs. Verslag van een Delphi-onderzoek*. Nijmegen: Instituut voor Toegepaste Sociologie, 1984.
- Elling, M., Dicht bij huis of ver weg: eigenlijk geen vraag meer. *Tijdschrift voor Jeugdhulpverlening*, 1987, 15, 193.
- Houten, H. J. van, Delphi: van orakel tot wetenschap. In: R. de Hoog, H. Stroomberg & H. van der Zee (red.), *Veranderen door onderzoek; Bijdragen uit de andragologie*. Meppel: Boom, 1980.
- Houten, H. J. van, Beleidsgericht Delphi-onderzoek: voorspelling of anticipatie. *Tijdschrift voor agologie*, 1985, 14, maart/april.
- Interdepartementale Werkgroep Residentiële Voorzieningen voor jeugdigen, *Eindrapport*. Den Haag, 1984.
- Linden, L. T. van der, Gezin of inrichting: het internaats als missing link. *Psychologie en Maatschappij*, 1985, 9, 486-500.
- Linden, L. T. van der & C. T. M. Konijn, Het INTERDOEL-onderzoek. Probleemaspekten van een doelstellingenonderzoek met de Policy Delphi-methode bij tehuizen voor opvoeding. In: *Delphi: methode of mode*. Kongresbundel. Amsterdam: SISWO, 1988.
- Linden, L. T. van der, C. T. M. Konijn & T. J. A. Schut, *Internaten voor geïntegreerde hulpverlening. Een onderzoek naar kenmerken en doelstellingen*. Amsterdam: Vakgroep Sociale Pedagogiek, Universiteit van Amsterdam, 1988.
- Mesman Schultz, K. & M. Nelen, *Evaluatie van gedifferentieerde residentiële hulpverlening aan jeugdigen*. Leiden: LISBON, 1986.
- Peeters, W. H. G. M., *Differentiatie in de residentiële jeugdhulpverlening: een literatuurstudie naar de opkomst en ontwikkeling van het differentiatievraagstuk in de residentiële kindbescherming*.

Amsterdam: Doktoraalskriptie Vakgroep Sociale Pedagogiek, 1987.

Ploeg, J. D. van der, *Elfhonderd jeugdigen in tehuizen*. Utrecht: W.I.J.N., 1979.

Rink, J. E., Residentiële hulpverlening in de marge: een terugkerend perspectief? *Tijdschrift voor jeugdhulpverlening*, 1985, 13, 163-170.

Ruyter, P. A. de, J. A. R. Sanders-Woudstra & S. M. J. van Hekken, *Residentiële hulpverlening, voorwerp van aanhoudende zorg*. Rapport ten behoeve van de Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur en de Staatssecretaris van Justitie. 's-Gravenhage, 1987.

Curricula vitae

T. J. A. Schut (1956), sociaal pedagoog, was als toegevoegd assistent onderzoeker werkzaam bij het onderzoeksproject INTERDOEL. Was na de studie sociale pedagogiek aan de R.U.L. en de U.v.A. onder andere werkzaam in de alternatieve hulpverlening en het bedrijfsconsulentschap.
Adres: Hunzestraat 43¹, 1079 VS Amsterdam.

C. T. M. Konijn (1959), sociaal pedagoog, was als toegevoegd assistent onderzoeker werkzaam bij het onderzoeksproject INTERDOEL. Studeerde sociale pedagogiek aan de U.v.A. en was daarnaast werkzaam bij het JAC te Amsterdam.
Adres: 2e Keucheniusstraat 19 III, 1051 VP Amsterdam.

L. T. van der Linden (1940), ontwikkelings- en sociaal psycholoog, was werkzaam in verschillende functies in de kindbescherming. Is momenteel universitair docent aan de Faculteit P.A.O.W. van de U.v.A. en projectleider van het onderzoeksproject INTERDOEL.
Adres: Orthopedagogisch Instituut, IJsbaanpad 9, 1076 CV Amsterdam.

Manuscript aanvaard 31-10-88

Summary

Schut, T. J. A., C. T. M. Konijn & L. T. van der Linden. 'Fourteen institutions for residential juvenile care and education.' *Pedagogische Studiën*, 1988, 65, 487-499.

This article presents the results of the so called 'INTERDOEL'-research project. In this project the future function and goals of fourteen institutions for residential juvenile care which have internal educational facilities were investigated. The article describes the purposes of the research project, the research procedure, the applied Policy Delphi-method and the main results: the identity and goals of the category of institutions. The meaning of the results for the dispute on residential care is discussed.